

BEYNE'L-MİLEL MEN-İ TESE'ÜL CEMİYETİ İSLAM ŞUBESİ VE SAADET YURTLARININ FAALİYETLERİ

ISLAMIC BRANCH OF BEYNE'L-MİLEL MEN-I TESE'UL COMMUNITY
(INTERNATIONAL ANTI-BEGGING SOCIETY) AND THE ACTIVITIES OF
SAADET (FELICITY) DORMITORIES

Ayşen MÜDERRİSOĞLU

Öz

Asırlar boyunca süre gelen ve sosyal bir problem olan dilencilik, tüm toplumlarda olduğu gibi Osmanlı topraklarında da gözlemlenen bir olgudur. Osmanlı'da devlet yöneticileri daima yardıma muhtaç, kimsesiz, hasta ve çaresiz olan tebaaya bakmakla kendini yükümlü olarak görmüş, bununla birlikte koruma ve kollama görevini eksik etmemeye çalışmıştır. Dilencilik yapanların arasında özellikle ebeveyn koruyuculuğundan mahrum çocukların ve düşkün kadın ve yaşlıların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla devlet, toplumun himayeye muhtaç bu kesimine daha iyi şartlar sağlamak ve dilenmelerini önlemek adına çeşitli tedbirler almıştır. Bu doğrultuda dilencilığe karşı mücadelenin öncelikle bir takım yardım dernekleri tarafından yürütüldüğü gözlemlenmiştir. II. Meşrutiyet ile birlikte yardım faaliyetlerinde şahıslar çevresinde kurumsallaşma sürecinin başladığı bir dönem olmuştur. Osmanlı topraklarında hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler kurdukları yardım cemiyetleriyle cins ve mezhep ayrımı gözetmeksizin yardıma muhtaç kişilere destek olmaya gayret etmişlerdir. Bu çalışmada ise Amerikalı Yahudi asıllı bir kadın olan Madam Rachelle Naar'ın kimsesiz ve sefalet içerisinde olan çocukları, kadınları ve yaşlıları korumak amacıyla Osmanlı topraklarında kurduğu Beyne'l-milel Men-i Tese'ül Cemiyeti İslam Şubesi ve yine bu cemiyete bağlı olarak açtığı Saadet Yurtları'nın faaliyetleri ele alınacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde ilk defa yabancı bir kadın tarafından kurulan bu cemiyetin özellikleri, gayesi, kapsamı ve faaliyetleri üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cemiyet, eğitim, dilencilik, yurt, gayrimüslim, hayır kurumu

Abstract

Beggary was a pressing social problem for Ottoman society as for other parts of the world. The Ottoman state officials always felt obliged to take care of their subjects, who were in need, homeless, sick, and desperate. Among the beggars were children deprived of parental protection as well as women and the elderly. The state took the necessary precautions to provide better opportunities for these people and to prevent them from begging. Some charity organizations, too, joined this quest to fight beggary. The Second Constitutional Period, in specific, witnessed the institutionalization of charity work around pioneering individuals. Both Muslims and non-Muslims of the Ottoman Empire supported the needy people without

* Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul / Türkiye, aysenmuderrisoglu@gmail.com, ORCID 0000-0001-8873-4225

regard for their gender or sect. This study focuses on the charitable work of the Islamic Branch of Beynelmîlel Men-i Tese'ül Society and the Saadet Dormitories, both founded by an American Jewish woman named Madame Rachele Naar with the aim to protect children, women and the elderly on Ottoman lands. It will discuss the characteristics, purpose, scope, and activities of this society, which constituted the first example of an institution in the Ottoman Empire established by a foreign woman.

Keywords: Society, education, mendicity, dormitory, non-Muslims, charity

Giriş

Dilencilerin büyük kısmını ebeveyn sevgisinden yoksun, evsiz, himayeye muhtaç, yetim, öksüz ve kimsesiz çocuklar oluşturmaktadır. İçinde buldukları zor koşullar sebebiyle beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bu çocukları dilendirerek istismar eden kişilerin her toplumda mevcut olduğu görülmektedir.¹ Binlerce kişinin geçimini sağladığı dilencilik esasında sadece çocukların değil aynı zamanda kadınların da başvurdukları bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyla ilgili yapılan istatistiksel çalışmalar özellikle 18-49 yaş arası kadınların dilenme oranlarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Çünkü bu yaş aralığı doğurganlık oranının yüksek olduğu ve bedenlen verimli sayılabilecek bir döneme tekabül ettiğinden kadınlar anne rolünü kullanarak dilenme eylemini gerçekleştirmişlerdir.²

Dilencilik olgusunun toplumsal açıdan büyük bir sorun hâline gelmesindeki ana faktörlerden biri savaş dönemleridir. Özellikle Osmanlı topraklarında Birinci Dünya Savaşı yılları hem toplumsal hem de ahlaki açıdan büyük bir çözülmeyi de beraberinde getirmiştir. Savaşın olumsuz etkileri İstanbul'da ve taşrada güvenliği büyük oranda yok etmiş, ülkenin her tarafında hırsızlık, fuhuş, cinsel istismar, tecavüz, gasp, cinayet gibi sorunlar kol gezer bir hâle gelmişti. Şüphesiz dilencilik de bu dönemde bir artış gösterdi.³ Savaş yıllarının sosyo-ekonomik açıdan getirdiği zorlu şartlar toplumu tümüyle etkilese de bu süreçte en fazla mağduriyet yaşayan taraf kadınlar ve çocuklar olmuştur. Sokaklar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dilencilige itilmiş çocuklar ile fuhuş yapmaya zorlanan ve düşük ücretler karşılığında boğaz tokluğuna çalışan kadınların sıkça görüldüğü yerler hâline gelmiştir. Yetimhanelere sığınanların dışında sokaklarda başıboş, aç ve sefil bir şekilde ortada kalan bu çocuklar ve kadınlar büyük bir yaşam mücadelesi vermek zorunda kalmıştır.⁴ Buna karşılık Osmanlı Devleti kimsesiz çocukların ihtiyaçlarını karşılamak, bakımını ve terbiyesini nizami bir şekilde üstlenmek için 29 Ocak 1896'da "Tese'ülün Men'ine

1 Tahsin Özcan, "Osmanlı Toplumunda Yetimler ve Eytam Sandıkları", *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 133.

2 Korkut Tuna, Suvat Parin, Kent Yaşamı ve Dilencilik, "İstanbul Dilencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 151.

3 Cihan Özgün, "Osmanlı Devleti'nin Son Zamanlarında Çocuk Dilenciler Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal of Modern Turkish History Studies*, XVI/33, (2016), s. 52.

4 Cafer Ulu, "I. Dünya Savaşı ve İşgal Sürecinde İstanbul'da Yaşanan Sosyal ve Ahlaki Çözümle (1914 – 1922)", *Tarih Dergisi*, 58, (2013/2), s. 102.

Dair Nizamname” adındaki kanunu yürürlüğe koymuş ve hemen ardından 31 Ocak 1896’da *Darülacezeyi* resmen kurmuştur.⁵

II. Meşrutiyet yıllarına (1908-1918) gelindiğinde ise dilencilik, müsamaha gösterilemeyen bir suç hâline gelmiştir.⁶ Diğer taraftan bu dönem aynı zamanda hayırseverlik faaliyetlerinin görece kurumsallaştığı bir sürece de tekabül etmektedir. Özellikle gayrimüslimlerin kurdukları yardım dernekleri Müslümanlara örnek teşkil ederken bu zamana kadar Müslümanların yardım anlayışında yaygın olan vakıf ve sadaka usulüne dernekleşme de eklenmiştir.⁷ Bilhassa dilenciliği önlemek için İstanbul ve taşrada *Himaye-i Etfal Cemiyeti*, *Fukaraperver Cemiyetleri*, *Bayburt Müslüman Dilendirmeler Cemiyeti*, *İstanbul Men-i Tese'ül Cemiyeti* gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları faaliyete geçmiştir.⁸

1. Beyne'l-milel Men-i Tese'ül Cemiyeti İslam Şubesi ve Saadet Yurtları

Birinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren bazı Amerikalı zenginler Anadolu’ya gelmeye ve ihtiyaç sahibi kişilere destek olmak amacıyla yardım kuruluşları açmaya başlamışlardır.⁹ Yahudi asıllı Amerikalı Madam Rachelle Naar da bu isimlerden birisidir. Madam Naar “Beyne'l-milel Men-i Tese'ül” (Uluslararası Dilenciliği Engelleme) Cemiyeti’nin kurucusu¹⁰ ve İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’un eşidir. Sir Horace Rumbold 1920 yılında İstanbul’da yüksek komiser olarak göreve başlayıp, İngilizlerin çıkarlarını gözeterek hareket etmiştir. Aynı zamanda Rumbold, Millî Mücadeleye karşı düşmanlık ve nefret duyguları beslemekle birlikte saltanata sempati duyan bir kişiliktir.¹¹

Bu cemiyet Birinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında yaşanan açlık ve sefaletin önüne geçmek, yardıma muhtaç olan kimsesiz çocukları, yaşlıları ve kadınları koruyup gözetmek, dul kadın ve yetimlere eğitim vermek amacıyla kurulmuştur. Rachelle Naar tarafından kurulan bu cemiyeti diğer Osmanlı kadın cemiyetlerinden ayıran özellik ise ilk kez yabancı bir kadın tarafından kurulup beraberinde cemiyete bağlı olarak İslam şubesinin açılmasıdır.¹²

5 Muhittin Eliaçık, “Hicaz’a Hac İçin Gelip Geri Dönmeyerek Dilencilik Yapan Afrikalı Dilenciler”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 293.

6 *Age*, s. 294.

7 Sadık Sarısan, “Osmanlı Fukaraperver Cemiyeti’nin Fakirlik ve Dilencilikle Mücadelesi”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 124.

8 Said Öztürk, “Osmanlı Devleti’nde Dilenciliğin Önlenmesi”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 117.

9 Safiye Kıranlar, *Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 302.

10 Naim A. Güler, “Osmanlı Devlet Nisânına Layık Görülen Yahudi Kadınlar”, <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-99041-osmanli-devlet-nisanina-layik-gorulen-yahudi-kadınlar.html>, [Erişim tarihi: 13.02.2022].

11 Salahi R. Sonyel, “İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’un Türk Ulusal Akımına Karşı Tutumu”, *Belleten Türk Tarih Kurumu*, 58/221, (1994), s. 159-161.

12 Zehra Toska, “Beynelmilel Men-i Tese'ül İslam Şubesi ve Saadet Mektepleri”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, 229, (2003), s. 27.

Cemiyetin İslam Şubesi'nin başkanı Beyoğlu Mutasarrıfı Saadettin Bey, başkan vekili ise Bahriye Nezareti müsteşarı Enver Bey olarak belirlenmiştir. Cemiyetin kurucusu olan Madam Rachele Naar ise cemiyete dair tüm idari hakları elinde tutan daimî üye olarak kabul edilmiştir.¹³ Zabıtanın Mehmed Hulusi Efendi ise asli üyelerinden olup cemiyete katkısı olan önemli isimlerdendir. Yapılan hizmetlerin karşılığında Madam Rachele Naar'a şefkat nişanı ve bu cemiyetteki katkılarına binaen Mehmed Hulusi Efendi'ye de iftihar madalyası verilmesi uygun görülmüştür.¹⁴

Rachele Naar'ın öncülüğünde kurulan başka bir kuruluş olan Saadet Mektepleri'nin 30 Nisan 1337 (1918) tarihinde inşasına başlanmış, 30 Eylül 1337 (1918)'de ise mektepler resmen açılmıştır.¹⁵ Bu mektepler Hasköy, Beşiktaş ve Şişli olmak üzere üç yerde inşa edilmiştir. Anlaşılabacağı üzere Hasköy'de açılan ilk mektep Musevi çocukları için kurulmuştur. Beşiktaş'ta açılan mektep ise hem Musevi hem de Rum çocukları için faaliyete geçmiştir. 120-130 civarında talebeye hizmet veren bu mektep, söz konusu çocukları dilencilikten kurtarmıştır.¹⁶ Şişli'de inşa edilen mektep ise Müslüman çocuklar içindir. Bu müessesenin idaresi, lisana güçlü bir şekilde hâkim münevver bir Türk kadını olan Muazzez Hanım'a verilmiştir. Bu mektepler ile zor durumdaki çocuklara iki sene eğitim verilip onların iş istihdamına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu suretle çocuklar tekrar dilenmeye tenezzül etmeyerek, çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışmaya başlayıp geçimlerini sağlayabilmişlerdir.¹⁷ Esasen bu okulların İtilaf Devletleri'nin yönlendirmesiyle kurulduğu açıktır. İlk olarak Musevi çocuklar için bir okul açılmış olması ardından Rum şubesinin kurulup en son İslam mekteplerinin açılması oldukça manidardır.¹⁸

Söz konusu *Saadet Yurtları* (Mektepleri) Birinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde açılan müesseselerdir. Bu yıllarda yaşanan zorlu süreci sadece cephedekiler değil, geride kalanlar da

13 Agm., s. 27.

14 Konuyla ilgili Beyoğlu mutasarrıfının Dahiliye Nezaretine yazdığı dilekçe ise şu şekildedir: “Beyne'l – milel Men'i Tese'ül Cemiyeti Saadet Mektepleri mü'essesesi Madam Raşal Nar'ın faal ve cevval bir himmet ve zihniyetle müddet-i vefireden beri gerek cem'iyet-i mebhûsanın ve gerek mezkûr mekteplerin i'tilâ-yı mevcûdiyet ve idâmet-i intizâm idâresine ibzâl-i mürûvvet ve şefkat eylemekte cem'iyet-i beşeriyeye madâmü'l-hayât pek mücbel ve mükemmel bir anide-i nik nâmı bırakmış ve şu suretle maddeten ve manen [m...] 'azimiyeye nâ'iliyet şerefini kazanmıştır. Çünkü madam nar bu mü'esseler de yetim ve bi-vâye çırpıl zokaklar da sefil kalmış ve nân-pareye avuç açmış küçücük vatan yavrucaklarına ağuş-ı şefkat [...] açup pek çok yavruları o aşiyâne-i saadette perver-i şebâb etmekle mes'ûdiyet kazanmıştır binâ'en-'aleyh Madam Nar bu suretle teveccühât ve takdirât-i 'umûmiyeye mazhar olmuş vâliyü'l-ebed bu şerefi muhâfaza için de hasr-ı işgâl ve mesâ'i eylemekte bulunmuştur hükümetimizce şu teşebbüsât-ı ma'küle ve makûlenin her vech ile tensib ve takdîri bir emr-i aşikâr olacağından veya husûs-ı zi-rahm ve şefkat şevket-me'âb efendimizin d eböyle bir emr-i hayra rızâ-yı 'âli-i şehenşâhileri isticlâb edilmiş bulunacağından mezbûra Madam Raşal Nar'ın teşvik ve tergib-i mesâ'isi cihetiyle bir kıta ikinci şefkat nişâniyle ve maiyetinde gayret ve faaliyeti görülen Polis Hulusi Efendinin de gümüş liyâkat madalyası veyahud beşinci mecdî nişâniyle taltifi husûsuna müsaade-i 'alîyye-i nezâret-penâhileri müsterhamdır ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.”. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH.MKS., 61-43, 20. 03. 1337.

15 G. Zade Mehmet Tevfik, *Beyne'l-Milel Men'-i Tese'ül Cemiyeti İslam Şubesinin Saadet Yurtları Mecmuası*, (1337-1338), Bahriye Matbaası, vr. 15.

16 *Agy.*, vr. 23.

17 *Agy.*, vr. 23.

18 <https://www.cagdasdeveli.com.tr/kose-yazarlari/islam-subesi-ve-saadet-mektepleri-1.html> [Erişim tarihi: 22.02.2022].

açlık ve hastalıkla mücadele ederek sürdürmüştür. Savaşın yaratmış olduğu enkazı telafi etmek, yoksulluk ve açlıkla mücadele eden insanlara yardım etmek için girişimlerde bulunulmuştur. Konuyla ilgili olarak hükümet başta olmak üzere her kurum detaylı çalışmalar yapmıştır. *Saadet Mektebi* namıyla kurulan bu yurtlarda savaşın feci sonuçlarını bir nebze olsun gidermek adına imkanlarının el verdiği ölçüde insanların yaraları sarılmaya çalışılmıştır.¹⁹ Söz konusu kurumun başlıca gayesi; cins ve mezhepleri ayırmaksızın dünyadaki bütün kadınları birlik altında toplamak ve büyük savaşın sebep olduğu kötülükleri yok etmek şeklinde belirlenmiştir. Bunun için ilk olarak sıkıntılı olayları tespit ve tahlil etmek, ikinci olarak mutluluğa kavuşmak için topluluğun en aşağı tabakasında bulunan kişileri hisse sahibi yapmak ve saadete ulaşabilmesi için bu vasıtaları arttırmaktır. Bu kurumlarda “usul teorilerle uğraşmak yerine hemen tatbikata geçip basitten karmaşığa, fertten aileye doğru gidilmesi amaç” edinilmiştir. Ayrıca bu yurtlarda ihtiyaçların darülacezelerde, gençlerin numune mekteplerinde, kadınların da ziraat müesseselerinde istihdamının sağlanması için çalışmalar yapılmıştır.²⁰

Kaynaklarda Saadet Yurtları'ndan zaman zaman mektep olarak söz edildiği gözlemlenmiştir. Karışıklığa mahal vermemek adına konuya burada değinmek yararlı olacaktır. Her şeyden önce Saadet Yurtları için mektep ifadesi kullanılırken mektep kelimesi en geniş anlamda düşünülmüş ve anlandırılmıştır. Zira bireylerin öğrenme süresinin hayat boyu devam edeceği düşünülmüştür. Bu yüzden zavallı ve yardıma muhtaç kişilerin acı tecrübelerini bir kenara bırakıp Saadet Yurtları'ndan adeta bir mektep gibi istifade edecekleri, bir eğitim-öğretim atmosferi sunulmuştur.²¹

Saadet Mektebi müdürü Mehmet Celal Bey ve çalışanları mektebin amaçlarına ve faaliyetlerine ışık tutması amacıyla bir mecmua hazırlanmasına karar vermiş ve bunun üzerine *Saadet Yurtları* isminde siyasî, ilmî, edebî ve fennî bir dergi çıkartılması için ruhsat talebinde bulunulmuştur. Mehmet Celal Bey ve çalışma arkadaşlarının bu talebi devletçe uygun bulunmuştur.²²

2. Saadet Yurtları Mecmuası

Saadet Yurtları Mecmuası 1918-1919 tarihleri arasında yayın hayatına başlayan bir dergidir. Yazarı, hazırlayanı ve düzenleyeni G. zade Mehmet Tefik Efendi'dir.²³ Mehmet Tefik Efendi, meşrutiyeti savunan, bu uğurda defalarca kez tutuklanan gazeteci ve yayıncı kimliğiyle sesini duyuran önemli bir fikir adamıdır. Namık Kemal'in ve Şinasi'nin düşünce yapısından etkilenen Mehmet Tefik Efendi, matbaacılık alanında yaptığı yeniliklerle ün salmıştır. İlk fikir dergisi, ilk kadın dergisi, ilk antolojik edebiyat tarihi kitabı, ilk resimli takvim ve kadın takvimi gibi eserler

19 *Saadet Yurtları Mecmuası*, vr. 8.

20 *Agy.*, vr. 9.

21 *Agy.*, vr. 8.

22 BOA. DH. MKT., 1277-34, 12.07.1336 (12 Temmuz 1920).

23 *Saadet Yurtları Mecmuası*, vr. 1.

onun yayıncılığının eseridir. Batı matbaasının gelişmelerini yakından takip eden Mehmet Tevfik Efendi, modern matbaanın kuruluşuna büyük ölçüde katkı sağlayan kişi olmuştur.²⁴

Bahriye Matbaası'ndan çıkan derginin ilk sayfasında yayın amacına yer verilmiştir. Müellif Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarına maruz kalanlara seslenerek, bu hayatta mevki sahibi olunması için çok çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Bu dergi ayrıca bütün insanların yardım çığlığını duyup, onların sesine kulak verip destek olmak için yazılmış olan bir düşünce dergisidir.²⁵

Saadet Yurtları dergisinin ilk sayfalarında İslam Şubesi'nin tüzüğüne yirmi bir madde hâlinde yer verilmiştir. Burada İslam Şubesi'nin açılma amacı, hedefleri, idari biçimi, faaliyetleri, maddi kaynakları gibi hususlara yer verilmiştir. Burada kuruluş amaçları arasında geçimini sağlamak için dilenmeye mecbur olan çocuklar, kadınlar ve ihtiyarlara usul çerçevesinde yardım etmek; çalışmaktan ziyade dilencilik kolay bulan tembeller, menfaatleri maksadıyla çocuklarını dilencilik sevk eden ahlâk düşkününü akrabalar, diğerlerinin çocuklarını kiralayarak dağınık bir hâlde sokaklarda dilencilik ettirenlere ve dilenenlere mani olmak; savaşın kamusal ahlâk üzerine etki bıraktığı ahlâksızlıkla çocuklarını ve kadınları fuhşa sevk edenlerin engellenmesi yer almaktadır.²⁶ Bununla birlikte yine hedefleri arasında dilencilik yöneltilen çocukların gece gündüz her zaman gönderilebileceği çocuk evi, hasta ve evsiz ihtiyarların sevk edileceği bir düşkünler evi, genç kızlar ve ailesiz genç kadınların kullanabileceği bir bina tesis edilmesi de yer almaktadır. Dilencilikten kurtarılan ufak çocukları korumak, hastaları bulunması dolayısıyla evlerini terk edemeyenlerle çalışamayacak derecede hasta olanlara ve kadınlara evlerinde çalışabilecekleri bir iş imkanlarının sağlanması da hedefler arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra mektebe devam etmeleri mümkün olmayan veya hiçbir mesleğe sahip olmayan çocuklara işlerini icra edebilmeleri maksadıyla gerekli olan malzemeleri tedarik için sermaye verilmesi; lüzumlu gördüğü anlarda bilhassa hastalık veya kutsal günler dolayısıyla dilencilik terk eden ve iş yapamayan hastalara para yardımı yapılması; sara hastalığından ötürü iş yapamayanlara sağlık heyeti tesis edilmesi gibi maddeler de yer almaktadır.²⁷

Cemiyetin yönetimi hakkında da bilgileri ihtiva eden bu tüzüğe göre; kurucu sıfatıyla yer alan Rachelle Naar'ın seçime gerek olmadan idare müdürü ve idare heyeti üyesi olması; cemiyetin senede bir sefer toplanacak olan umumi heyet tarafından 9 üye tarafından idare edilmesi; söz konusu heyetin içinden biri reis, ikisi reis vekili, biri kâtip, biri de muhasebe işleriyle ilgili olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca cemiyet reisinin davetiyle ayda bir defa idare meclisinin toplanması, bir aylık icraata dair rapor sunulması ve yardım tekliflerinin mütalaa edilmesi; her toplantıda yapılan müzakerelerin kayda geçirilmesi ve bu kaydın bir sonraki toplantıda reis tarafından imzalanması; cemiyet şubesi

24 Nuri Yavuz ve Abdullah Kara, "Bir Fikir ve Siyaset Adamı Olarak Ebüzziya Mehmed Tevfik Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Çalışma", *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), (2019), s. 45.

25 *Agy.*, vr. 2.

26 *Agy.*, vr. 3-6.

27 *Agy.*, vr. 4.

bulunduğu Beyne'l-milel Merkez Heyeti ile bulunacak ve onun bulunduğu yararlar ve ayrıcalıktan yararlanacak olduğu için %10'u Beyne'l-milel Merkez Heyetine gönderilmesi belirtilmiştir.²⁸

Cemiyetin gelirleri ise üyelerinin taahhüdü, her türlü para veya eşya yardımı; üçüncü olarak hükümet ve hususi şirketler tarafından verilecek aidattan oluşacak şekilde belirlenmiştir. Bununla birlikte cemiyetin gelirlerinin Osmanlı Bankası'na yatırılması kararlaştırılmıştır. Kurumun feshi hâlinde ise topluluğun varlığının umumi heyetin kararıyla İslam Yardım Cemiyetine devredilmesi kararlaştırılmıştır.²⁹ Zikredilen bu hususlar 19 Eylül 1920 tarihinde Beyoğlu'nda bir otel santralinde toplanan umumi heyet tarafından tasdik edilmiştir.³⁰

Derginin ilerleyen sayfalarında okuyucuları Saadet Yurtları hakkında aydınlatmak amacıyla bu kuruluşların gayelerine sıklıkla değinilmiştir.³¹ Buna göre:

1. Cemiyetin amacı ne olursa olsun her kaydı kabul edip kişiye yardımcı olmak, iş bulmak, kocasıyla birlikte çocuklarına ve dolayısıyla kendisine maddi ve manevi mutlu etmenin yolunu öğreten müesseselerdir.
2. Umumi harpten kaynaklanan şeyleri göstermek ve önlemek bu topluluğun elindedir.
3. İnsanların refah ve mutluluğunu incelemek, eleştirmek ve bilhassa tatbik eden topluluktur.
4. Her genç kızın veya kadının ilim ve irfanını, terbiyesini öğreten yerdir.
5. Kadınlara her zaman iş bularak onları sefaletten kurtaran yurttur.
6. Her ne sebeple olursa olsun sıkıntılı olan genç kız ve kadınları koruyan ve yardım eden merkezlerdir.
7. Fuhuştan uzaklaşıp tövbe edenlerin hayır ve güzellikleri görebilecekleri yerlerdir.
8. Fertlerin aileleri, topluluğun ve dolayısıyla bütün insanların huzur ve refahına, olgunlaşmasına hizmet edecek surette kadınlığın yüce fedakârlığının ulaşacağı yerlerdir.
9. Kadınların faydaları ile beraber hukuk ve vazifelerini tayin eden ve sınırlandıran hâllerini gösteren heyettir.
10. Gerek insanlar ve gerekse onları sevk eden hareketleri olan olayların husumet ve kıskançlık gibi kötü hisleri öğreten mekteplerdir.
11. Mutluluğu seçmek için herkesin müracaat edebileceği bir şefkat yuvasıdır.

Yukarıda yer alan maddelerden anlaşıldığı üzere Saadet Yurtları; Birinci Dünya Savaşı nedeniyle sefalete düşüp dilenmek zorunda kalan herkesin bakımını üstlenen bir nevi sosyal hizmetler kurumudur. Bu kuruluşlar kişinin sosyo-ekonomik durumunun ne olduğunu gözetmeksizin her genç kıza ve kadını koruyup kollamak, onlara yardım etmek, kamusal alanda istihdamını sağlamak, eğitim vermek, maddi ve manevi hayat kalitesini yükseltmek gayesindedir. Ayrıca psikolojik olarak yıkılmış, bunalıma girmiş, ezilmiş genç kız ve kadınları uygun tedavi yöntemleriyle eski sağlıklarına kavuşturan da merkez olması da öngörülmüştür.

28 Agy., vr. 5.

29 Agy., vr. 5.

30 Agy., vr. 3-6.

31 Agy., vr. 7-9.

Kadın haklarını korumakla birlikte fuhuş yolu ile hayatta kalmaya çalışan kadınlara yegâne yuva olmayı amaçlamıştır. Son maddeden anlaşıldığı üzere kurum sadece kadınlara ve çocuklara değil aynı zamanda yardıma muhtaç olan her kişiye kapısının açık olduğunu belirtmiştir.³²

Saadet Yurtları Mecmuası'nın yazarlarından olan Mehmet Zeki Bey Osmanlı topraklarında bu mekteplerin önemi hakkında bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıda, bu kurumların insanın fitri iki ihtiyacını karşılaması yani umumi savaşta hayatını kaybeden erkeğin geride bıraktığı kadınlara yardım etmesi ve savaş mağdurlarına yardım eli uzatmasından ötürü önemli olduğunu vurgulamıştır. Ancak umumi sefaletle karşı tam olarak çare olamayacaklarının da altını çizmiştir.³³

Mecmuada bazı çocukların ve kadınların yaşamış oldukları sefil hayat, psikolojilerinde derin izler bırakmış olduğundan bu kuruma pek uyum sağlayamadıklarından, bu yüzden de mektepten kaçtıklarından söz edilmektedir. Bu yoksul kimselere şiddetli soğuğa ve açlığa nasıl tahammül edebilirsiniz diye sorulduğunda ise; “Rüzgârdan başka yemeği, güneşten başka saracı, semadan başka çatıya tahammül etmeyip ne yapayım” şeklinde karşılık vermişlerdir.³⁴

Uluslararası Dilenciliği Men Etme Cemiyeti'nin İslam Şubesi'nin hizmetlerine Tevhid-i Efkâr gazetesinin 13 Teşrin-i Sâni 1337 (1919) 155 – 3183 numaralı nüshasında da yer verilmiştir. Gazetede yer alan Beyoğlu Mutasarrıfı Sadettin Bey'in beyanâtı şu şekildedir:

Eskiden Müslüman zenginler bir tür yardım ve dayanışma temini için servetlerinin büyük bir kısmını hayra ve iyilik için farklı tarzda olan vakıflara tahsis ederek din ve millete faydalı olmuşlardır. Bugün zenginlerimizin hayırseverliğine başka bir şekilde ihtiyaç duyulmaktadır. Bilhassa dindaşlarımız arasında fakirlik ve sefalet o kadar hazin sonuçları görülmektedir ki bunun tamiri ancak yine milletin ve dindaşlarımızın omuzlarındadır. İslam şubesinin beğenilen prensibi şudur: Memnun bir şekilde aldığımız habere göre Beyoğlu sancağında tesis edilen uluslararası dilenciliği menetme cemiyetinin İslam şubesi mütarekeden sonra sokaklarda gittikçe artan fakirlik ve sefalet içinde yaşayan Müslüman çocuklarının kurtarılması için çalışılması gerekmektedir. Cemiyetin bu beğenilen mesaisiyle bir aydan beri Şişli'de fakir Müslüman çocuklarının sokaklardan toplatılıp kendilerine maaş verilmesi, eğitimlerinin sağlanması adı altında Saadet Mektebi açılmıştır. İstanbul'da bu yolda birçok hayır kurumları mevcuttur. Hayatlarını dilenmekle geçiren yüzlerce Müslüman çocuğun yetim evi ve Darülaceze'den başka bir yerinin olmaması pek hazindir. Araştırmalarımıza nazaran memleketin birçok zenginleri gerek dilenciliği menetme cemiyetinin gerekse Saadet Mekteplerinin açılmasına teşvik ve yardımlarından geri durmamışlardır.³⁵

Saadet Mecmuası'nda sürekli olarak cemiyet üyelerinin yardım çağrılarına yer verilmesi ihmal edilmemiştir. Bu çağrılar sonucunda hayırsever vatandaşlar, devlet ricali, diğer kurum ve kuruluşlar cemiyete yardımda bulunmuşlardır. Örneğin; Bahriye Nezareti cemiyet için her

32 Agy., vr. 7.

33 Agy., vr. 10-11.

34 Agy., vr. 19.

35 Agy., vr. 22-23.

birinden 25 adet olmak üzere yatak, yorgan, karyola ve yastık gibi ihtiyaçları karşılamıştır. Mektebin bulunduğu semtte yaşayan Müslümanlar ise ayda bir kuruşluk yardım yapmayı kabul etmişler, bu yardımların karşılığında makbuz senetlerini almışlardır.³⁶ Şişli Saadet Mektebi'nin oluşturduğu iâşe kurumuna önde gelen cemiyetlerden olan Hilâl-i Ahmer de maddî ve manevî destek olmuştur. Hilal-i Ahmer üyeleri bir adet yemek ocağını cemiyete bağışlamışlardır.³⁷

Sonuç

Mondros Mütarekesi sonrası İstanbul'da Yahudi asıllı Amerikalı bir hanım olan Rachelle Naar tarafından kurulan Beyne'l-Milel Men'i Tese'ül Cemiyeti şehirde dilenciliğin önlenmesi için kurulmuş olup, cemiyet üyeleri özellikle çocuk dilenciliğinin önüne geçilmesi için faal olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Cemiyet sadece dilencilikle mücadele etmekle kalmayıp çocukların ve kadınlarını eğitimi sağlamak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda Madam Naar öncülüğünde Saadet Yurtları adıyla İstanbul'un çeşitli semtlerinde mektepler kurulmuştur. Bu kurumlarda din ve mezhep farkı gözetmeksizin sokaklardan toplanan, aç, sefil çocuklara ve kadınlara gerekli eğitim verilerek, uygun olan işyerlerinde istihdamına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla çocukların ve kadınların tekrar sokaklara düşüp dilenmesinin önüne geçilmesi hedeflenmişti. Ancak Saadet Yurtları'nın hedefi sadece çocuklar ve kadınlar değildi. Dilenmek zorunda kalan yaşlılar da Saadet Yurtları'nın hitap ettiği kitle arasında yer almaktaydı. Cemiyet, ailesi tarafından sahip çıkılmayan ve yardıma muhtaç olan yaşlılara sahip çıkıp tüm bakımlarını üstlenmiş ve onlara daha iyi koşullarda bir yaşam bağışlamayı gaye edinmiştir.

Osmanlı Devleti hemen her dönemde dilenciliği kontrol altına almaya çalışmış olup belirli sınırlar dâhilinde yardıma muhtaç olan kişilerin de dilenmesine karşı çıkmamıştır. I. Dünya Savaşı öncesinde dilenciliği azaltmak için çeşitli uygulamalar ortaya koyan, kimsesiz, yetim ve öksüzlere yardımını esirgemeyen devlet ricali, bu konudaki sosyal yardım politikalarını savaş ortamının getirdiği zorlu şartlarda dahi gerçekleştirememiştir. Eldeki kaynakların tükenmesi bir yana, çekirge istilalarının getirdiği kıtlıkla birlikte yaşanan açlık, salgınlar, doğal afetler, cephe ve cephe gerisindeki kayıplar mevcut olan en iyi şekilde kullanmayı zorunlu hâle getirmiştir. Sonuç olarak; İngiliz komiser Rumbold'un eşi olan Amerikalı Musevi asıllı bir kadının savaş döneminde Anadolu'ya gelip cins ve mezhep ayrımı gözetmeksizin muhtaç halka yardım etmesi de devletin içinde bulunduğu umutsuz durumun ve acizliğinin en büyük göstergesi olarak değerlendirilebilir.

36 *Agy.*, vr. 24.

37 "Leffen takdim huzûr-ı 'âlıleri kılınan bir kıta nizâmname ve programdan istidlâl buyurulacağı üzere sokaklar da aç ve çıplak dolaşarak zill-i tese'ül ve fahşâ irtikâb etmekte olan evlâd-ı vâfi(evlad dahi) toplayarak taht-ı himâye ve terbiyesine almak üzere beyne'l-milel bir surette teşekkül ile vücûda getirdiği Şişli de Saadet mektebinde i'âşe ve iyâne(iane) eylemekte bulunduğu şimdilik otuzu mütecâviz [...] miktarı tezâyüd eylemekte olduğu mesâ'i-i hayriye ve insâniyesine her taraftan yardım görmekte bulunan Beyne'l-milel men'-i tese'ül cem'iyeti islâm şubesi için zir-i idâre-i 'aliyyelerinde olan Hilâl-i Ahmer cem'iyet-i muhteremesinden de bir lütf-i mahsûs telakki etmek üzere mevcûdu istihbâr kılınan bir aded yemek ocağının i'tâsıyla cem'iyet-i muhteremelerinin 'âlem-i insâniyete karşı göstermekte olduğu mü'esser lütfundan bu cem'iyet-i hayriyenin de vâye-mend-i mübâhât buyurulması esbâbının istikmâlini ma'a'l-ihitârâm ricâ eyleyim efendim hazretlerleri." Fi 29 Teşrin-i sâni sene 1337, Beyne'l-milel Men 'i – Tese'ül Cemiyeti İslâm Şubesi Re'isi Beyoğlu Mutasarrıfı. BOA. HR. İM., 59-21, 28. 10.1340 (29.11.1921).

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA. DH. MKT., 1277-34, 12.07.1326.

BOA. DH.MKS., 61-43, 20. 03. 1340.

BOA. HR. İM., 59-21, 28. 10. 1340.

Yazma Eser

Mehmet Tefvik, G. Zade, *Beyne'l-Milel Men '-i Tese'ül Cemiyeti İslam Şubesinin Saadet Yurtları Mecmuası*, Bahriye Matbaası, nr. 1338, vr. 2-15.

Kitap ve Makaleler

Eliaçık, Muhittin, “Hicaz’a Hac İçin Gelip Geri Dönmeyerek Dilencilik Yapan Afrikalı Dilenciler”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 291-305.

Kıranlar, Safiye, *Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005.

Özcan, Tahsin, “Osmanlı Toplumunda Yetimler ve Eytam Sandıkları”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı (18-19 Ekim 2008)*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 133-146.

Özgün, Cihan, “Osmanlı Devleti’nin Son Zamanlarında Çocuk Dilenciler Sorunu”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal of Modern Turkish History Studies*, XVI/33, (2016), s. 25-60.

Öztürk, Said, “Osmanlı Devleti’nde Dilencilik’in Önlenmesi”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 109-122.

Sarısaman, Sadık, “Osmanlı Fukaraperver Cemiyeti’nin Fakirlik ve Dilencilikle Mücadelesi”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 123-132.

Sonyel, Salahi R., “İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’un Türk Ulusal Akımına Karşı Tutumu”, *Bulleten Türk Tarih Kurumu*, 58/221, (1994), s. 159-184.

Toska, Zehra, “Beynelmilel Men-i Tese’ül İslam Şubesi ve Saadet Mektepleri”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, 229, (2003), s. 25-31.

Tuna, Korkut, Suvat Parin, Kent Yaşamı ve Dilencilik, “İstanbul Dilencileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı (18-19 Ekim 2008)*, haz. Dr. Suvat Parin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 147-158.

Ulu, Cafer, “I. Dünya Savaşı ve İşgal Sürecinde İstanbul’da Yaşanan Sosyal ve Ahlaki Çözümle (1914 – 1922)”, *Tarih Dergisi*, 58, (2013/ 2), s. 87-129.

Yavuz, Nuri, Kara, Abdullah, “Bir Fikir ve Siyaset Adamı Olarak Ebüzziya Mehmed Tefvik Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Çalışma”, *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), (2019), s. 45-52.

Elektronik Kaynaklar

Güleryüz, Naim A., “Osmanlı Devlet Nişanına Layık Görülen Yahudi Kadınlar”, https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-99041-osmanli_devlet_nisanina_layik_gorulen_yahudi_kadinlar.html, [Erişim tarihi: 13.02.2022].

<https://www.cagdasdeveli.com.tr/kose-yazarlari/islam-subesi-ve-saadet-mektepleri-1.html>, [Erişim tarihi: 22.02.2022].

EKLER

Ek 1. *Beyne'l-milel Men-i Tese'ül Müessesesi-i Hayriyesi İslam Şubesinin Nizamnamesi*

Madde: 1 – Dersaadette Saadet Mektebi “Men-i Tese'ül Kısmı” İslam Şubesi tesis edilmiştir.

Madde: 2 – Cemiyetin maksadı: Evvela Teayyüş için çalışmaya adem-i iktidar, fakr-ı teşkilat-ı bedeniyye noksanı hasebiyle tese'üle müracaata mecbur olan çocuklar, kadınlar ve ihtiyarlara fenni bir usul dairesinde ve muntazam bir kaideye tevfikân muavenet etmek.

Saniyen: Ahalinin fukaraperverliğinden istinade ile

Hasta veyahut son derece ihtiyaç halinde görünerek,

Çalışmaktan ziyade tese'ülü kolay bulan tembelleri,

Cer-i menfa'at maksadıyla çocuklarını tesseül sevk iden ahlâk düşkünü akrabâları.

Diğerlerinin çocuklarını icâr ile alarak celb-i merhamet için pejmürde bir hâlde sokaklarda tesseül itdiren mesâilleri men' itmek.

Sâlisen – Harbin ahlâk-ı 'umûmiye üzerine 'âriz itdiği sui ahlâk dolayısıyla çocuklarını fuhuşa sevk idenlerin güvenden men' idilmesi.

Madde: 3 – Her ne sûretle ve her nev' tedâbir ile cem'iyet bu makâsıdını temîn idebileceğini görür ise o tedâbiri ittihâz idecektir.

Evvelen – hükümet ve cemâ'at-i islâmiye kavâsının müdâhale ve mu'âvenetiyle.

Sâniyen – Sadaka ve mu'âvenet malı idâresi tesisi ve bilâ mesken veyahud tesseülde görülen veyahud bilâ mesken etfâl-i metrukînin geceli gündüzlü her an gönderilebileceği bir dârü'l-etfâl, 'alif

Madde: 6 – Müstekrah veyahud sarı hastalığa ibtilâdan dolayı iş tedârik idemeyenlere mu'âvenet-i tibbiye icrâ itmek üzere bir heyet-i sıhhiye tesis idilecektir.

Madde: 7 – Men'-i tesseül islâm şu'besi bir cem'iyet şeklinde teşekkül itmiş olduğundan senevi bir meblağ mu'ayyen virenler şerik olacaklardır. İşbu taksit-i senevi herkesin arzusuna göre olmak üzere mikdarı gayr-ı mu'ayyendir. Kendi hisse-i mesabelerini i'tâdan başka 25 şerik kayd itdirenlere hâmi ve def'aten 250 lira-yı osmani virenlere <<A'zâ-yı vâhibe>> ve hidemât ve i'ânât fevkaladede bulunan a'zâlara dahi <<a'zâ-yı men'ime>> nâmı virilecektir.

Madde: 8 – İşbu cem'iyet senede bir kere ictimâ' edecek olan heyet-i 'umûmiye tarafından müntehab dokuz a'zâyı hâvi bir heyet-i idâre tarafından idâre idilecektir. Bunlar içlerinden birini reis ikisini reis vekîli birini kâtib ve birisini muhâsib intihâb ideceklerdir.

Madde: 9 – İşbu cem'iyetin müessisi sıfatıyla madem râşil nedir bilâ intihâb heyet-i idâre a'zâsı olacağı gibi bi'l-cümle idâri hukûku hâiz müdir-i idâre dahi olacaktır.

Madde: 10 – Reisin da'vetiyle lâ akıl bir kere meclis-i idâre 'akd-i ictimâ' idecektir ve müdir-i idârenin bir aylık icrâatına dâir raporunu ve kendüsüne vâki' olacak tekâlif-i nâfi'ayı tedkîk idecektir. Müdir-i idârenin göstereceği lüzum üzerine her iki ictima'ın 'âdi arasında reisin da'vetiyle bir ictimâ' fevkalade icrâ olunacaktır.

Madde: 11 – İşbu heyet-i vezâifini mecânen icrâ idecektir.

Madde: 12 – Her ictimâda müzâkeresi zabta geçecek ve işbu zabıt ikinci ictimâ'da ba'de'l-karâe ve tasdik reis tarafından imzâ olunacaktır.

Madde: 13 – Cem'iyet şu'besi bulunduğu beyne'l-milel heyet-i merkeziye ile münâsebât-ı dâimede bulunacak ve anın hâiz bulunduğu bi'l-cümle menâfi' ve imtiyâzâtıdan istifâde edecek ve vâridât-ı hâsilasının bu emniyenin temini için yüzde onunu beyne'l-milel heyet-i merkeziyeye irsâl eyleyecektir. İctimâ'âtında bulunmak üzere heyet-i merkeziyeye iki a'zâ i'zâm idilecek ve bunlar bi'l-fi'il heyet-i merkeziye a'zâsı meyânına dâhil olacaktır.

Madde: 14 – Cem'iyetin vâridâtı:

Evvelen: A'zâlarının ta'ahhüdât-ı senevîyelerinden

Sâniyen: Her nev' ve eşya teberru'âtından

Sâlisen: Hükümet ve husûsi şirketler tarafından virilecek 'aidâtdan

Râbi'an: Virilecek misâfire, konser vesâir hâsilâtından 'ibâretidir.

Madde: 15 – Cem'iyetin bi'l-cümle vâridâtı bank-ı Osmani'ye tevdi' olunacaktır.

Madde: 16 – Heyet-i idâre her mahalde ihtiyac-ı mahalliyeye göre vazifeleri ta'yin ve tahdid idilecek şu'ubât heyet-i idâreleri teşkil idecektir.

Madde: 17 – Evvelce heyet-i idârenin ma'lûmât ve muvâfakatı istihsâl olunmadan hiçbir nev' neşriyâtda bulunamayacaktır.

Madde: 18 – Heyet-i 'umûmiye bi'l-cümle a'zânın ictimâ'ıyla teşekkül ider ve senede bir kere ictimâ' ider ve heyet-i idâre raporunu ve hâl ve mevki' mâddi ve ma'nevisini tedkik ider hesâbâtı tasdik ve heyet-i cedîde-i idâriye intihâb ider.

Madde: 19 – Haliyle ibkâsı mecburu olan 9'uncu maddesinden gayrisini heyet-i idârenin teklifi üzerine ta'dil ider. Fakat bunun için fevkalade olarak heyet-i 'umûmiyenin ictimâ'ı lazımdır. Heyet-i 'umûmiyenin nizâmen teşekkülü için a'zâ-yı 'umûmiyenin lâ akıl rub'u hâzir bulunmalıdır. Bu hâsil olmadığı halde on beş gün zarfında yeni bir ictimâ'a da'vet olunub bunda hâzir bulunan a'zâların mikdarı ne kadar bulunur ise bulunsun mukarrerâtı vâcibü'l-icrâdır.

Madde: 20 – Cem'iyetin feshi için toplanılan heyet-i 'umûmiye a'zânın nısfı mikdarında olacaktır. Bunların arası re'y hafiy sûretinde toplanılacak ve vâcibü'l-icrâ olmak için a'zâ-yı mevcûdenin üçde ikisinin re'yi bulunmak şarttır.

Madde: 21 – Şirketin feshi halinde cem'iyetin mevcûdâtı heyet-i 'umûmiye kararıyla islâm mu'âvenât cem'iyetinin bir veya birkaçına devr idilecektir.

Kaynak: Mehmet Tevfik, G. Zade, *Beyne'l-Milel Men'-i Tese'ül Cemiyeti İslam Şubesinin Saadet Yurtları Mecmuası*, Bahriye Matbaası, nr. 1338, vr. 6.

ISLAMIC BRANCH OF BEYNE'L-MILEL MEN-I TESE'UL COMMUNITY (INTERNATIONAL ANTI-BEGGING SOCIETY) AND THE ACTIVITIES OF SAADET (FELICITY) DORMITORIES

Ayşen MÜDERRİSOĞLU*

Beggary was a pressing social problem for Ottoman society as for other parts of the world. The Ottoman state officials always felt obliged to take care of their subjects, who were in need, homeless, sick, and desperate. Among the beggars were children deprived of parental protection as well as women and the elderly. The state took the necessary precautions to provide better opportunities for these people and to prevent them from begging. Some charity organizations, too, joined this quest to fight beggary. The Second Constitutional Period, in specific, witnessed the institutionalization of charity work around pioneering individuals. After the devastation of World War I, poverty and desperation increased in the Ottoman Empire. Both Muslims and non-Muslims provided support for the needy people without regard for their gender or sect. However, Ottoman subjects were not the only ones who lent their hand to the people left in destitute. There were also foreign philanthropists, who organized or sometimes managed charitable organizations for the poor in the Ottoman Empire.

One such philanthropist was an American Jewish woman named Madame Rachell Naar, who founded both the Islamic Branch of Beynel-milel Men-i Tese'ül Cemiyeti (Islamic Branch of International Anti-Begging Society) and Saadet Yurtları (Felicity Dormitories) in order to protect children, women and the elderly on Ottoman lands. This paper will discuss the characteristics, purpose, scope, and activities of this society, which constituted the first example of an institution in the Ottoman Empire established by a foreign woman.

The first part of the study describes the establishment and the management of the International Anti-Begging Society and Felicity Dormitories. Here it is seen that Madame Rachelle Naar, who was also the wife of the British High Commissar Sir Horace Rumbold, established the aforementioned community in order to protect the orphans, unattended elders and women. After World War I, the number of people in destitute in the Ottoman Empire had increased and Madame Rachelle Naar felt compassion for them. The first part also examines the Felicity Dormitories

* Assist Prof., Yeditepe University, Department of History, Istanbul / Turkey, aysenmuderrisoglu@gmail.com, ORCID 0000-0001-8873-4225

founded by Madame Rachele Naar. It is seen that these dormitories (or schools) were established for both Muslim and non-Muslim subjects of the empire in order to save children from begging. These institutions intended to train these children as future workforce, which would, hopefully, save them from beggary for good.

The Journal of Felicity Dormitories constitutes the second part of the paper. This journal, which was managed, prepared and organized by the constitutional monarchist Mehmed Tevfik Efendi, echoed the cries of the poor, who were harmed by the devastating effects of World War I. The main significance of this journal, however, resided in its role as the public branch of the International Anti Begging Society. It published important documents allowing us to draw accurate information about the society. For example, it contained its main charter, which laid out its aims and goals. Accordingly, the main aim was to save children from begging and to attend to the needs of desperate women and the elderly. The charter also shed light on the staff involved. According to the charter, Madame Naar would be the general administrator and the society would be managed by a board of nine members. Moreover, the charter contained details about the organization scheme as well as monetary regulations. Finally, it included information about the main aims of the Felicity Dormitories, namely to give a shelter to destitute women, or to educate them.

Beggary was a social problem which the Ottoman Empire tried to keep in check for centuries. Due to the devastating effects of World War I, however, the empire lost control of its ability to contain increased poverty and social desperation. In this regard, Madame Naar's work was significant as the first women's organization in the Ottoman Empire founded by a foreign woman in order to help the destitute and poor. This paper, hence, aims to examine its foundation process, aims, and legislation.